

کرسی بیست و دوم از کرسی‌های نقد نظریه پردازی و آزاداندیشی برگزار شد

بیست و دومین کرسی از کرسی‌های نقد، نظریه پردازی و آزاداندیشی با حضور و ارائه جناب آقای دکتر هادی معصومی زارع مدیر تعاملات و روابط خارجی اندیشکده مرصاد با موضوع «تشبیه معاش؛ به مثابه نقطه عزیمت پویش تقریب» در روز شنبه ششم آذرماه ۱۴۰۰ در پژوهشگاه مطالعات تقریبی قم برگزار گردید.

ناقد این کرسی جناب حجت‌الاسلام والمسلمین محسن مدنی‌نژاد از محققین پژوهشگاه مطالعات تقریبی بودند. این کرسی با حضور ریاست محترم و پژوهشگران ارجمند پژوهشگاه به صورت حضوری (با رعایت پروتکل‌های بهداشتی) برگزار گردید این کرسی به صورت مجازی هم برای استفاده علاقه‌مندان، پژوهشگران و فعالان مباحث تقریب و وحدت در دسترس بود.

ارائه‌کننده محترم دکتر هادی معصومی زارع ابتدا به آسیب‌شناسی دگرترین تقریب پرداختند و این آسیب‌ها را ذیل عناوین ابهام مفهومی قریب، دنبال شدن تقریب از کانال مذهب، بدبینی نسبت به متوالی تقریب، تقریب؛ دستوری - نظری یا تأسیسی - انضمامی، تقریب در ذیل الگوی دولت ملت و تقریب از کدام لایه؛ سکولارها یا اسلام‌گرایان مورد بحث قرار دادند و در ادامه گفتند اساساً تقریب در حوزه مذهبی،

نتیجه و خروجی تقریب در حوزه‌های سیاسی است و تا این حل نشود، نمی‌توان توفیق چندانی برای پروژه تقریب متصور بود. تقریب در حوزه مذهبی بدون تقریب در حوزه سیاسی از تجارب موفق در تاریخ برخوردار نبوده است. از این‌رو تقریب را می‌بایست پروژه حکومت‌ها دانست! از طرف دیگر می‌بایست تقریب را نه به عنوانی طرحی دستوری و نظری که پویایی تأسیسی و انضمامی دنبال کرد. برای تحقق امر تقریب می‌بایست ساختارهای سیاسی و اقتصادی همگرا در انداخته شوند و از فراخور آن تنش‌ها در عرصه مذهبی کنترل شود.

مدیر تعاملات و روابط خارجی اندیشکده مرصاد مدعی شدند که یکی از اصلی‌ترین چالش‌های فراروی طرف‌های تقریب، مسئله اعتماد متقابل است و از آن جا که چنین اعتمادی در حوزه‌های سیاسی، امنیتی و مذهبی به راحتی تحقق نمی‌یابد، پیشنهاد آن است که نقطه عزیمت تقریب را حوزه تجارت و اقتصاد قرار داده و اقدام به تشبیک معاش میان طرفین نمود. تجربه نشان داده است، هزینه‌های تنش در شرایط تهدید نیازهای عینی و مادی طرفین آن قدر ملموس هست که بتوان اقدام به مدیریت تنش میان طرفین نمود.

ایشان ادامه دادند که به نظر می‌رسد با توجه به منطق قرآنی «ملازمه استغنا و طغیان» {إِنَّ الْأَنْسَانَ لِرَبِّهِ لَإِيطٌ غَوِيٌّ أُنرَاهُ اسْتِغْنَىٰ} و نیز تجارب موفق موجود در جوامع بشری، ج.ا.ا. یک بار هم که شده می‌بایست نقطه عزیمت پروژه‌های همگرایانه و تقریبی را حوزه سیاست سفلی قرار داده و با ایجاد ساختارهای اقتصادی و فنی وابستگی متقابل میان طرفین، به تدریج حرکت به سمت حوزه سیاست علیا را تجربه نماید. باید پذیرفت که یکی از اسباب مهم شکل‌گیری وضعیت کنونی اشتباه در تحدید حوزه اولویت‌دار (آغاز از حوزه سیاست علیا) و حرکت معکوسی است که در فرایند همگرایی طرفین دنبال شده است.

ارائه‌کننده محترم گفت که بحران اعتماد متقابل میان دو قطب هویتی در جهان اسلام (تشیع و تسنن) بیش از هر چیز نیازمند ریل‌گذاری روابط بر اساس پروژه‌ای تدریجی و گام‌به‌گام با شروع از حوزه سیاست سفلی و شرطی‌سازی و مکمل‌شوندگی دو طرف نسبت به یکدیگر است. در چنین شرایطی است که تحقق منافع هویتی، سیاسی، اقتصادی و امنیتی هر یک از دو طرف در گروی سطحی غیرنازل از همکاری دوسویه و همگرایی دوجانبه خواهد بود. تمرکز بر حوزه سیاست سفلی بدان معنا نیست که نمی‌توان و یا نباید تا پیش از تکمیل همگرایی در این حوزه، هیچ‌گونه تطرقی به حوزه سیاست علیا داشت. خیر آن‌ها هم به صورت تدریجی باید دنبال شوند. مراد این است که در یک بازه معین زمانی، بیشترین توان و انرژی در آن حوزه مصروف شود!

دکتر معصومی گفتند که خروجی چنین تلاشی به طور طبیعی تشبیک معاش می‌شود! ج. ا. ا می‌بایست برای دنبال کردن پروژه تفریب از الگوی کمک‌های چمدانی اجتناب نماید! روابط چمدانی دوامشان تا زمانی است که پای چمدان بزرگ‌تری در میان نباشد! جایگزینی چمدان، بسیار آسان و یک‌شبه است. در مقابل در صورتی که شبکه معاش شکل گرفت، دست‌کشیدن از آن و ریسک جایگزینی آن بسیار بالا است. امروزه نمونه اینترنت یکی از برجسته‌ترین مصادیق تشبیک معاش در گستره‌ای بین‌المللی است که معیشت بسیاری از مردم جهان را به طور مستقیم یا غیرمستقیم به اقتصاد ایالات متحده پیوند زده است! آیا می‌توان برای آن آلترناتیو یا جایگزینی تصور کرد؟!

ارائه‌کننده محترم در مقام نتیجه‌گیری از مباحث خود فرمودند که پس از گذشت چند دهه نوبت آن رسیده که تا تقریب ساختاری جایگزین تقریب اقناعی شود! باید توجه کرد که آن قدر زمان و انرژی در اختیار نیست که روش موعظه و خواهش و تمنای سابق را دنبال کرد. از طرفی دیگر روش‌های دستوری و آمرانه نیز در امورات اعتقادی اگر نگوییم مضر و مخرب! لاقلاً کم‌بازده هستند. باید فهم کرد که تقریب و همگرایی قبل از آن که از جنس «امر دینی» باشد، از جنس «امر اجتماعی» است و امورات اجتماعی، آمرانه و دستوری و با تمنا و خواهش شدنی نیستند! نیازمند خلق زیرساخت‌ها، ساختارها و ریل‌گذاری هوشمندانه هستند و بقا و ماندگاری‌شان مستلزم درهم‌تنیده شدنشان با سبک زندگی فردی و اجتماعی مردم است.

دکتر معصومی با التفات دادند که نظریه تشبیک معاش نه یک نظریه جامع و کافی برای هم‌گرا سازی امت اسلامی و یا کشورهای مسلمان که نظریه و ایده‌ای برای شروع یک حرکت بزرگ‌تر است که باید با گام‌های موازی در حوزه‌های سیاسی و امنیتی و اعتقادی تکمیل شود. این، تنها نقطه عزیمت مناسب و شایسته است. تشبیک معاش همچون چسبی عمل می‌کند که اجزای شبکه همگرایی را به یکدیگر پیوند می‌دهد و جدایی آن‌ها از یکدیگر را نه محال که دشوار می‌سازد! همچنین مراد از اولویت دادن به تشبیک معاش، نه به معنای بی‌توجهی به اقدامات ضروری و بایسته در دیگر حوزه‌ها از جمله حوزه سیاست‌علیا که به معنای اولویت‌دهی و وزن‌دهی بیشتر به عنصر تجارت و اقتصاد در یک بازه زمانی معین است.

ایشان در جمع‌بندی نهایی ارائه خود فرمودند که: در نهایت، ادعا آن نیست که با تحقق شبکه همبسته معیشت، مشکلات صفر می‌شود و از میان می‌رود، خیر! مدعا آن است که تحقق چنان شبکه‌ای، به مدیریت منازعات کمک شایانی می‌کند! هر چه این شبکه موفق‌تر و جامع‌تر و حداکثری‌تر محقق شود، هزینه تنش‌ها و برخوردها را بالا می‌برد و از آن جا که هزینه‌های چنان تنشی در شرایط شبکه بودن معاش، کاملاً ملموس بوده و با بُعد غریزه‌ای انسان‌ها سروکار دارد، بهتر می‌تواند در کاهش منازعات مؤثر افتد. می‌توان مدعی بود که محسوس بودن و قابل محاسبه کمی بودن هزینه‌ها، رابطه عکس با افزایش

تنش‌ها دارد. این را تجربه تاریخ حیات بشری گواهی می‌دهد.

نظام جمهوری اسلامی در این چند دهه با نگاه مذهبی و امنیتی با مسئله تقریب مواجه شده است و سعی کرده تلاش‌هایش برای تقریب را از این دو کانال هدایت کند که البته شاید به دلیل شرایط امنیتی تحمیلی بر کشور و هم‌پیمانان آن در سطح منطقه تا اندازه زیادی طبیعی و قابل‌فهم باشد اما در شرایط کنونی، ضرورت تغییری اساسی در رویکرد نظری و سازوکارهای عملیاتی تقریب احساس می‌شود! یک جراحی عمیق اما مؤثر! به گمان اقتضائات شرایط تحریمی کنونی، فرصت خوبی برای تقدم بخشی به رویکردهای اقتصادی در قبال دکتربین تقریب است!

در ادامه ناقد محترم حجت‌الاسلام‌والمسلمین مدنی‌نژاد ضمن تشکر از مباحث ارائه شده، به نقد آسیب‌های مطرح شده، اشاره نمود و ضمن تذکر لزوم ذکر نقاط قوت و توفیقات مجمع تقریب گفت از آنجاکه اتحادیه‌های بسیاری در جهان اسلام مبتنی بر سیاست‌های سفلی تشکیل شده‌اند و توفیق و استمرار زیادی نیافتند، طرح نهادینه‌سازی تقریب با تشبیک معاش خیلی قابل‌توجه نیست.

ایشان عدم لحاظ شیطنت‌ها و توطئه‌های دشمنان را از امور مورد غفلت بیانات ارائه‌کننده محترم دانست و همچنین بالا بردن توان داخلی برای پاسخگویی به نیازهای دیگران را مهم دانست و گفت به ترابط علمایی و گفت‌وگوی نخبگانی به‌عنوان یکی از پیشران‌های اصلی تقریب اشاره نشده بود.

در پایان هم تعدادی از پژوهشگران محترم نظرات مهم و کارشناسی خود را نسبت به برخی موارد مطرح شده، بیان فرمودند و سؤالاتی مطرح شد که ارائه‌کننده محترم به آنها پاسخ دادند.